

news letter

Hayek, Freiburg a naše doba*

Václav Klaus

Václav Klaus:
Hayek, Freiburg
a naše doba

Markéta Pitrová:
Lisabonská smlouva
– změny a otazníky

Jaroslav Šedivý:
Šedesát let
od vzniku NATO

Petr Havel:
Značkování potravin
jako prostředek
ke zdražování

Nejprve bych Vám chtěl opravdu srdečně poděkovat za mezinárodní cenu Vaší nadace, jejíž dnešního udělení si opravdu velmi vážím. Zejména si cením toho, že je spojena se jménem Friedricha von Hayeka, jednoho z největších myslitelů 20. století, který by – shodou okolností – právě před dvěma dny oslavoval své 110. narozeniny. Bohužel už s námi téměř dvě desetiletí není. Hayek byl jedním z mých nejdůležitějších učitelů, i když se v tomto případě jednalo pouze o studium dálkové. Nikdy jsem neměl šanci s ním mluvit.

Moje generace, která v naší zemi velkou část svého života prožila v éře komunismu, objevila Hayeka už v polovině šedesátých let. Bylo to v éře jistého uvolnění společenské atmosféry, která v naší zemi vedla nejprve k originální (byť nepochybně nedostačující) ekonomické reformě a následně k dramatickému vývoji v politické sféře. Už tehdy byl pro nás Hayek obrovskou inspirací. Jako příspěvek k našim tehdejšími, relativně svobodným debatám jsem do českého jazyka přeložil pro ekonomy zcela klíčovou „*při o socialismus*“;

* Poděkování při udělení mezinárodní ceny Nadace Friedricha Augusta von Hayeka, Kaisersaal, Historisches Kaufhaus, Freiburg, 10. května 2009. Překlad z němčiny byl ve zkrácené verzi publikován v HN 11. května 2009.

kteřá v 30. letech ve světové ekonomické literatuře proběhla mezi „Rakušany“ Misesem a Hayekem a „socialisty“ Langem a Lernerem. Ve stejné době jsme také s nadšením četli Hayekovu „*Cestu do otroctví*“ (1944)[1], která u nás byla v šedesátých letech vydávána formou různých poloveřejných výtisků, tzv. „pro vnitřní potřebu“. Tehdy to pro nás byla „kniha naší doby“.

Hayeka jsem viděl jen jednou a to za zcela absurdních okolností. V srpnu 1968, v okamžiku vpádu vojsk Varšavské smlouvy do „kontrarevolučního“ Československa, jsem se jako začínající vědecký pracovník Ekonomického ústavu ČSAV zúčastnil známého, i dnes se každoročně konajícího mezinárodního fóra v malebné tyrolské vesničce Alpbach.

Hayek a ruské tanky

Zůstal jsem tam jen několik dní. Dva dny po 21. srpnu tam měl svou přednášku Friedrich von Hayek. Do téměř plného sálu jsem přišel i já, Hayeka jsem viděl, ale musím se přiznat, že jsem téměř nebyl schopen ho vnímat. V těchto chvílích běhalo v mé hlavě něco úplně jiného než detaily Hayekových teoretických úvah o „konstituci svobody“. Sovětské tanky v naší zemi pro mne byly daleko naléhavější než komplikovaná teorie ústavních předpokladů svobody, i když je naprosto jasné, že spolu tyto dvě věci souvisejí.

Proto i dalších dvacet let dominoval v naší zemi společenský systém, který byl od Hayekových myšlenek velmi vzdálen. Na samém konci tohoto období, v listopadu 1989, přesně den před pražskou studentskou demonstrací, která odstartovala naši sametovou revoluci, jsem byl na univerzitě Johannease Keplera v Linzi. Shodou okolností – po dvaceti letech – opět v Rakousku.

Při odpolední debatě s profesory tamní katedry ekono-

KVĚTNOVÝ GRAF CEPU

Úvěry občanů v cizích měnách

Pramen: Centrální banky zemí střední Evropy

mie jsem se jich mimo jiné ptal na Hayeka. Jejich odpověď pro mne byla skličující: „V Rakousku je Hayek mrtev.“ Večer, tedy 24 hodin před onou studentskou demonstrací, které se zúčastnil i můj starší syn, jsem se v univerzitní aule zúčastnil diskuse s několika stovkami studentů a zcela suverénně jsem vyslovil následující větu: „Je-li v Rakousku Hayek mrtev, my ho v Praze znovu uvedeme v život.“ Samozřejmě jsem nevěděl, co se stane následující den a jak brzy se moje prognóza vyplní.

Radikální transformace naší společnosti i ekonomiky, která u nás v následujících letech probíhala, byla hayekovská. Ve shodě s jeho myšlenkami jsme dobře věděli, že nejen běžné fungování společnosti a ekonomiky, ale ani transformace takových komplexních systémů nemůže být organizována shora. Již tehdy jsem říkal, že je společenská transformace velmi komplikovanou směsicí spontaneity a konstruktivismu a že tato vývojová fáze musí více naslouchat zákonům hayekovské evoluce než snům nově se vynořivších konstruktivistů. Základem tohoto společenského procesu bylo uvolnění trhů, jejich liberalizace a deregulace, eliminace subvencí všeho druhu, odstátění ekonomiky a privatizace. To byl Hayek v nejčistším slova smyslu.

Vzpomínka na ordoliberaly

Jsme ve Freiburgu a já dobře vím, že je toto město spojeno nejen s Hayekem, ale i s Walterem Euckenem a dalšími ordoliberaly. [2] Chtěl bych velmi důrazně trvat na tom, že v naší zemi spolu s deregulací probíhalo i co nejrychlejší budování institucí a legislativy tržního hospodářství. Věděli jsme, že je institucionální stránka transformace pro kvalitu demokracie a trhu naprosto klíčová.

Tehdejší, ale i ještě dnes velmi zpolitizovaná debata, mohou-li či mají-li být instituce zaváděny ex ante nebo vznikají-li až ex post, byla a je pro mne navýsost scholastickou debatou, patřící do kategorie:

„Co bylo dříve? Slepice nebo vejce?“ V diktatuře by snad bylo možné něco takového diktovat shora. V realitě svobodné a pluralistické společnosti, a tou naše země hned od počátku devadesátých let byla, musí slepice a vejce vznikát současně. Není možné vytvářet „empty boxes“ institucí předem. Nebylo tomu tak jen a jedině v mimořádném případě sjednocujícího se Německa. Tam takové instituce byly „po ruce“.

Toto téma jsem před několika lety podrobněji diskutoval v přednášce na Technické univerzitě v Drážďanech. Pod názvem „Komparativní analýza transformace v Multavii a Albisii“ [3] (což jsou latinské názvy země „vltavské“ a „labské“) jsem se pokoušel naznačit rozdíly a podobnosti transformace v těchto dvou hypotetických, ale od reality ne příliš se lišících zemích. Češi naštěstí neměli luxus existence „staršího bratra“, a proto museli být hayekovštější než Němci. Žádnou jinou alternativu neměli.

Relevance Hayeka nekončí ani dnes. Hayek může a musí být návodem či alespoň inspirací i v době dnešní hospo-

dářské krize, a to přinejmenším ze dvou důvodů. Na straně jedné máme k dispozici Hayekovu teorii hospodářského cyklu, na druhé straně Hayekovy úvahy o vztahu státu a trhu.

Zhouba levných peněz

Ve svých raných, striktně ekonomických pracích, zejména v knihách *Geldtheorie und Konjunkturtheorie* (1929) [4] a *Preise und Produktion* (1931) [5], které byly výslovně zmiňovány v roce 1974, kdy mu byla udělena Nobelova cena za ekonomii, Hayek jasně formuloval následující tezi: „Příčinou hospodářského cyklu je chybná peněžní a úvěrová politika“, tzv. politika levných peněz. V jeho pojetí nadměrná peněžní expanze a s ní spojené umělé snížení úrokových sazeb generuje zcela nepatřičný investiční boom a následně, naprosto nezbytné řešení jeho důsledků vyžaduje velmi bolestnou restrukturalizaci celé ekonomiky. Ekonomika dlouhodobě neunes, protože nepotřebuje, všechny ty firmy a banky, které vznikly na chybných předpokladech politiky levných peněz v předcházejícím období.

Manipulace s fiskální politikou státu tuto nutnou restrukturalizaci ekonomiky nemůže nahradit. Citát z druhého vydání jeho „*Prices and Production*“ (z roku 1935), v němž Hayek vysvětloval, proč se Spojené státy koncem dvacátých let dostaly do tak hluboké recese a proč tak dlouho trvala, je zcela výstižný: „Státu se – pomocí politiky levných peněz – podařilo prodloužit konjunkturu o dva roky. Když nakonec ke krizi došlo, po další dva roky byla prováděna všemožná opatření, která si kladla za cíl normálnímu likvidačnímu procesu zabránit.“ [6]

To jsou zcela srozumitelné věty. Varují před nezodpovědnými opatřeními fiskální politiky, které jsou dnes prováděny téměř po celém světě. Ještě nebezpečnější je to, že dnešní pokusy jsou svým rozsahem daleko větší než ty, které si dovolily vlády provádět ve třicátých letech. Politiku levných peněz označil Hayek za „pseudomedicínu“. V podstatě tehdejších, ale stejně tak i dnešních ekonomických problémů jsou chybné relativní ceny, nikoliv nedostatek agregátní poptávky a jak všichni dobře víme, centrálním bodem problému relativních cen je především jedna cena: úroková míra.

Opakujeme staré chyby

Přesně to říkal Hayek. Dnešní světová hospodářská krize je ve své podstatě důsledkem politických hrátek s úrokovými mírami v USA, neboli je důsledkem chybné peněžní a úvěrové politiky. Ani zapřísáhlí keynesiánci si dnes nedovolí říci, že je příčinou krize nedostatek agregátní poptávky. Dnešní krize nebyla vyvolána nedostatkem peněz, ale jejich nadbytkem v předcházejícím období.

Jakékoli nebezpečné společenské turbulence, a dnešní krize k nim může vést, mívají nezamýšlené vedlejší účinky. Vždy vedou k radikálnímu posunu na ose „stát-trh“, nebo, v jiné terminologii, na ose „diktát vyvolených-svoboda“. Je evidentní, že právě toto v dnešní době hrozí, resp. že to už nastává. A zde opět musí přijít na pomoc Hayek,

který nám již před 65 lety ve své populární knize „Cesta k otroctví“, ale i v celé řadě svých odborných textů, zejména v článku „*The Use of Knowledge in Society*“ (z roku 1945)[7] jasně řekl, kudy vede správná cesta. Touto cestou je svoboda, trh, sponzánní evoluce. Touto cestou není rekordní zadlužování zemí, každotýdenní víkendové summity světových politiků, globální vládnutí a více a ví-

ce regulace. Je tomu přesně naopak.

Ale to už by byla přednáška o Hayekovi a to není účelem našeho dnešního setkání. Dovolte mi proto ještě jednou poděkovat za udělení Mezinárodní ceny Vaší nadace. Je to pro mne další motivací k tomu, abych Hayekovy myšlenky obhajoval a šířil.

Literatura

- [1] Hayek, F. A. von: *Der Weg zur Necessität*. München 1944.

V češtině: *Cesta do otroctví*: Praha, Academia 1990.

- [2] Na pozvání Institutu Waltera Euckena jsem ve Freiburgu v minulosti vystoupil se dvěma projevy:

„*Walter Eucken und der Systemwandel in Mitteleuropa*“ (7. července 1995), vydáno v Klaus, V.: *Tschechische Transformation und europäische Integration: Gemeinsamkeiten von Visionen und Strategie*: Passau, Neue Presse Verlags-GmbH 1995.

„*Karl-Schiller-Vorlesung: Europa 10 Jahre nach dem Zusammenbruch des Kommunismus – von Prag aus gesehen*“ (31. srpna 2000)

- [3] Projev při udělení čestného doktorátu na Technické univerzitě v Drážďanech, 23. února 2007. Překlad z němčiny.

- [4] Hayek, F. A.: *Geldtheorie und Konjunkturtheorie*: Wien, Holder-Pichler-Tempsky 1929.

- [5] Hayek, F. A.: *Preise und Produktion*: Wien, Julius Springer 1931.

- [6] Hayek, F. A.: *Prices and Production*: London, Routledge & Kegan Paul, 2. vydání, 1935, s. 162.

- [7] Hayek, F. A.: *The Use of Knowledge in Society*: *American Economic Review* 35 (1945), č. 4, s. 519–30. ■

Lisabonská smlouva – změny a otazníky

Markéta Pitrová

proděkanka Fakulty sociálních studií MU

Události posledních šesti let jednoznačně potvrdily, že návrhy uvnitř Lisabonské smlouvy vyhrály soutěž o nejspornější reformu v dějinách evropské integrace. Obsah Lisabonské smlouvy je na pomyslném jednacím stole od roku 2003, kdy konvent navrhl svoji vizi ústavní smlouvy. Byl odmítnut na mezivládní konferenci a v pozměněných deskách projednáván opět v roce 2004. Občané ve Francii a Nizozemí jej v referendu neschválili. Barva desek a nápis na nich se proto podruhé korigoval. Následovalo odmítnutí v Irsku. Reforma ale stále žije a v EU slyšíme dogmaticky opakovat, že „EU potřebuje novou smlouvu“. Jaká je ale odpověď na otázku proč? Co je na této reformě tak zásadního, že politické elity sází vše na jedinou kartu a prosazují ji bez ohledu na opakující se negativní reakce?

Proces

Tolikrát diskutovaný dokument je možné charakterizovat pomocí tří momentů: proces, forma a obsah. Proces vzniku smlouvy a její prosazování je alarmující. Na počátku všeho mělo být naplnění potřeb evropské veřejnosti, která jako vlajková loď dávala konventu legitimitu při hledání nových alternativ. Konvent však vzhledem k postavení kandidátských států, metodám řízení a především způsobu schvalování dokumentů nešlo akceptovat jako uspokojivý projev evropské demo-

kracie. Vzešlý dokument vlády revidovaly a občané odmítli. Tím ovšem rázem ztratili postavení vůdčího elementu.

Téměř přes noc se občané z motoru událostí stali těmi, kdo „nepochopili“. Státy paralyzované negativními referendy naopak získali nálepku těch, kdo ohrožují EU. S různou šokující mírou intenzity, protože nizozemské „ne“ vážilo jinak než francouzské „ne“. Ve společenství postaveném na principu rovnosti začaly znít hlasy, že „kdo neratifikuje, může být vyloučen“, a postupně se v politických debatách a médiích vytvářela dělící linie pro a proti. Pravděpodobně pouze

Návrhy uvnitř Lisabonské smlouvy vyhrály soutěž o nejspornější reformu v dějinách evropské integrace.

ve hvězdách lze vyušit, jak by se státy vylučovaly a jak bylo možné použít klauzuli prozatím neplatné smlouvy pro případ, že se shodne většina, ale nikoliv celek.

Vyvrcholením nestandardního a stupňujícího se tlaku byly závěry zasedání Evropské rady v Bruselu v prosinci 2008. Odmítnutí Lisabonské smlouvy ze strany Irska se Evropská rada rozhodla řešit gentlemanským příslibem, že se pro všechny zruší plánovaná rotace komisařů na úrovni dvou třetin počtu členských států a této zemi se poskytnou

přísliby garancí ve sporných oblastech jako bezpečnostní politika, daně, právo na život a rodinná politika. Irsko, které stojí před citlivou ratifikací primárního práva, však ve svém boji pro smlouvu získalo na summitu pouze politické ujištění, nikoliv právní garanci. Kdyby se mělo totiž do smlouvy zasahovat, znamenalo by to opakovanou ratifikaci a další riziko nepřijetí dokumentu. EU se proto v duchu dosavadní strategie raději rozhodla ratifikovat dokument s již překonaným obsahem a irské požadavky navrhla řešit jako přílepek ke smlouvě o přistoupení Chorvatska.

Tento závěr je ovšem alarmující. Irsko má politickou odpovědnost ratifikovat smlouvu výměnou za nabídku stojící zcela mimo tuto smlouvu. Má před občany obhájit dokument, kde je plán rotace komisařů, který nicméně nebude pro roce 2014 aktuální. Má jednat na základě příslibu a potvrdit text, o němž všichni ví, že byl ještě před svým vznikem změněn. Irsko, ale i ostatní země mají navíc fakticky omezeno právo volby ohledně Chorvatska. Volba o rozšíření je fakticky rozhodováním o komisaři. Dvě suverénní a separovaná rozhodnutí členských států jsou vzájemně determinována. Páni smlouvy nemají podle této strategie volné pole k tomu, aby rozhodovali, protože varianta odmítající vstup Chorvatska a současně ratifikující separátní protokol o Komisi je nemyslitelná.

Snaha porozumět procesu reformy v EU, která odkrývá ochotu narušovat suverénní ústavní rozhodnutí členských zemí, je proto dokladem mimořádného významu této reformy.

Forma

Forma reformních změn je poplatná ratifikační kapacitě. Celá tato debata se však děje pouze na oko, protože od počátku lze hovořit pouze o změně smlouvy a nikoliv o ústavě. Kromě toho analytici a právníci potvrzují, že EU již materiální ústavu má a boj o ústavní charakter je proto pouze nominální. O to nebezpečnější je ale tvrzení, že „ústavní charakter“ dokumentu z roku 2004 dle mnohých politických reprezentací vyžadoval referenda, ale jeho modifikace do podoby Lisabonské smlouvy je pouze „běžnou“ revizí a přímou participací občanů již nepotřebuje. Deklarovaná změna formy měla jednoznačně za následek změnu ratifikačních schémat. Veřejnost povolána jako motiv změn ztratila důvěru politiků. Politický establishment je evidentně připraven udělat cokoli, aby reformu ratifikoval. Jaký je obsah smlouvy, jestliže jsme kvůli němu schopni obětovat proces i formu?

Obsah

Smlouva podobně jako její ústavní verze je evolučním krokem z hlediska práva, ale revolučním krokem z pohledu politické vědy. Tradiční charakteristika sui generis evropských institucí je Lisabonskou smlouvou oslabována a celý

komplex vykazuje prvky postupné standardizace směrem k tradičním politickým systémům. Dokument zavádí tři formy předsednictví ve formacích Rady. Dosavadní rotační schéma předsednictví je supranacionalizováno a to díky roztržení v jednotlivých rovinách Rady a také vzhledem k volenému předsedovi Evropské rady. Institut předsednictví definitivně ztrácí původní poselství, kterým byla rovnost členských států bez ohledu na velikost, politické tradice a další faktory.

Lisabonská smlouva rovněž slučuje post zmocněnce pro Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku a místo předsedy komise do jediné funkce. Aktivita druhého pilíře se pomocí tohoto svorníku definitivně připoutaly k tradiční agendě ES. Tento krok ostatně odpovídá bourání Maastrichtského chrámu, který je důsledkem právní identity EU.

Další diskutovanou změnou je zapojení vnitrostátních parlamentů, které je možné pokládat za důsledek evropeizace v praxi. Vnitrostátní parlamenty byly vybaveny možností spustit mechanismus včasného varování, neboli použít tzv. žlutou kartu, která jim umožňuje prověřovat legislativní návrhy z hlediska principu subsidiarity a proporcionality. Ve lhůtě osmi týdnů se mohou vnitrostátní parlamenty, nebo jejich komory obrátit na předsedy Evropského parlamentu, Rady nebo Komise se stanoviskem, že předkládaný akt je v rozporu s uvedenými principy. Postoj parlamentních komor je promítán na hlasy a v případě, že jich je celkem jedna třetina, musí Komise odůvodněné stanovisko parlamentů prozkoumat. Parlamenty se vzhledem k tomu, že Komise není povinna návrh změnit, mohou prostřednictvím svých vlád obrátit na Soudní dvůr s žalobou. Parlamenty jsou kromě toho vybaveny právem zastavit přesun hlasování z jednomyšlnosti na kvalifikovanou většinu a potvrzovat další změny. Vázaný mandát připravovaný parlamentem ČR není proto v optice evropské integrace

ani luxusem, ani zbytečností. Je oprávněným a odpovědným krokem země, která si je vědoma nevratnosti přijatých rozhodnutí.

Smlouva obsahuje také řadu dalších změn, které ovšem není možné detailně rozebrat. Některé jako např. již zmíněná rotace komisařů jsou nejjisté. Jedna položka ale vysoce přesahuje dosavadní reformní návrhy. Jedná se o změnu režimu hlasování v Radě. Státy jsou zbaveny možnosti vyžadovat vážení hlasů na principu politické solidarity a získávají nadále vliv odpovídající své populaci. Tento revoluční moment byl signalizován již v případě Smlouvy z Nice, kdy 62 % populace jako dodatečná podmínka u hlasování upozorňovalo na snahu dostat do hry velké státy. Bez ohledu na závažnost a efektivnost ostatních změn je proměna sil uvnitř EU hlavním motivem prosazování lisabonské reformy.

Pohnutky účastníků

Jaké pohnutky vedou EU k zásadní změně hlasovacího schématu, které bylo prakticky nezměněno od momentu jejího založení? Nabízí se celkem čtyři varianty vysvětlení. První z nich vychází z teze, že realita v roce 2009 je jiná, než v roce 1957. Tehdy bylo vitálním zájmem Evropy rozšířit co nejvíce její kompaktní liberální západní část a velké zakládající státy EHS byly pro získání svých partnerů schopné učinit téměř cokoli. Mimo jiné jim i nabídli neodpovídající podmínky vážení hlasů. Velcí v Evropě potřebovali získat spojenectví malých a tím legitimizovat proces nadnárodní integrace, která působila jako hráz proti sovětskému nebezpečí. Evropa musela být kompaktní a žádná cena zaplacená za tento cíl nebyla dost velká. V dnešní Evropě chtějí všichni sdílet stabilitu, hodnoty a především blahobyt EU. Nepřítel není zřetelně definován. Projekt evropské integrace se osvědčil a motivy k nevyváženému rozdělování vlivu padly. Mohli by jsme říci, že v EU dnes malé státy nepotřebujeme, a že velké státy chtějí mít odpovídající vliv na dění v EU.

Druhým vysvětlení je prostá matematika v hlasech po rozšíření v roce 2004. Rozšířením o dvanáct zemí střední a východní Evropy se mění poměr malých a velkých. Kdyby se ponechal proces vážení hlasů podle nastavení z padesátých let, mohla by koalice států hlasujících pro představovat pouze velice slabou většinu populace. Klausule z Nice stanovila bezpečnostní pásmo 62 % jako minimální velikost populační koalice. EU se totiž nemůže tvářit jako hyperkonsenzuální demokracie a ve skutečnosti hlasovat populační většinou jen málo nad 50 % všech obyvatel v EU.

Nabízí se také impulz čistě demokratický, resp. demokratizační. Jestliže je evropská integrace projevem zájmů občanů, musí dorážet jejich vůli. Občan Německa, České republiky a Malty si však nejsou rovni ve svých politických právech. V dosavadním schématu vliv občanů s velikostí země klesá, zatímco u menších zemí roste. Problémem ale zůstá-

vá, že je reforma aplikována na „druhou“ komoru a nikoliv na přímo volený Evropský parlament. V tom naopak nerovnováha pokračuje.

Konečně posledním možným motivem změny hlasovacího schématu je snaha o definitivní rehabilitaci Německa. Poprvé od druhé světové války je Německu dáno tolik důvěry, aby se projevovало plnou svou silou.

Změna postoje k procesu vážení hlasů je legitimní a na všech udaných motivech lze nalézt platné argumenty. Problémem současného procesu je, že o této změně by měly být informovány nejenom vyjednávací týmy, ale především občané. Právě ti jsou totiž na vývěsním štítě událostí od roku 2001, kdy byly položeny základy konventu. Nevysloven zůstává také dopad změny hlasovací síly na proces rozšiřování EU o Turecko. Je jen stěží představitelné, že by evropská veřejnost souhlasila s tím, aby Turecko bylo zemí s jen těžce překonatelnou hlasovací silou. ■

NABÍZÍME

CEP nabízí knihu **Michala Petříka „Evropa ve slepé uličce“** s podtitulem „Lisabonská smlouva a politická unifikace“. Kniha analyzuje základní pojmy evropské integrace a rozebírá vývoj k politické unii. Zkoumá pilíře Lisabonské smlouvy a další změny zaváděné Lisabonskou smlouvou. Přináší případové studie Unie mezi Laekenem a Lisabonem. Nechybí ani přílohy s kompetencemi EU podle Lisabonské smlouvy. Předmluvu ke knize napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 70 Kč, 118 stran.

**objednávky na www.cep.cz,
tel. 222 814 666, e-mail: cep@cep.cz**

Šedesát let od vzniku NATO

Jaroslav Šedivý

bývalý ministr zahraničí ČR

Organizace Severoatlantické smlouvy (NATO) po celých šedesát let svého působení měla dvojí poslání. Byla organizací obrannou sdružených států, které přijaly určité závazky a povinnosti, což stvrdily smlouvou. Byla ale zároveň organizací bezpečnostní, která už svou existencí vytvářela podmínky pro dodržování a prevenci kolektivní bezpečnosti euroatlantického prostoru. Odpovídala vždy na danou geostrategickou či politicko-strategickou situaci.

Stručně řečeno, za existence obou bloků a v kontextu studené války byl kladen důraz především na kolektivní obranu, po rozpadu bloků převážila v úsilí této organizace aplikace zásad a použití prostředků pro udržení, respektive prohlubování kolektivní bezpečnosti. Do tohoto rámce patřily kupříkladu mírové operace na Balkáně, nedávný zásah v Afghánistánu, ale třeba i kooperativní vztahy s Ruskem, Ukrajinou a dalšími státy bývalého sovětského bloku.

V jednáních přezaly USA iniciativu a celý ten proces rychlých rozhovorů vedl k podpisu Severoatlantické smlouvy 4. dubna 1949 ve Washingtonu.

NATO ovšem nebylo první obrannou organizací vzniklou po poslední světové válce. Navázalo na Bruselský pakt pěti západoevropských států. Je třeba říct něco k historii této první evropské smlouvy o kolektivní obraně, sepsané a přijaté v Bruselu v době rozdělávání světa na bloky.

Od Bruselského paktu k NATO

Původně to byla tzv. Bruselská smlouva, tj. „Smlouva o hospodářské, sociální a kulturní spolupráci a kolektivní obraně“, kterou z iniciativy Velké Británie podepsalo 17. března 1948 v Bruselu pět států – Belgie, Francie,

Lucembursko, Nizozemsko a Velká Británie. I když byla tato smlouva připravována hned v prvních letech po skončení války, byla všeobecně považována za odpověď na sovětskou rozpínavost do střední Evropy. Byl to první pokus převést do praktické realizace ideály evropanství, ale právě po pražském převratu v únoru 1948 byla vyzdvížena její obranná funkce. Měla umožnit Evropanům, aby mohli v rovině politické i obranné zvládat krizové situace, ve kterých by se eventuálně nechtěly angažovat Spojené státy americké. Proto také už v září 1948 začaly členské státy připravovat v rámci Bruselského paktu především vojenskou stránku spolupráce.

Tím, že prokázaly vůli společně pracovat ke kolektivní obraně, prolomily i americkou neochotu vstupovat do evropských problémů. Sovětská hrozba sílila, a tak státy Bruselského paktu zahájily rozhovory s USA a Kanadou o možnosti obou těchto mocností participovat v evropské obranné spolupráci. V těchto jednáních přezaly USA iniciativu a celý ten proces rychlých rozhovorů vedl k podpisu Severoatlantické smlouvy 4. dubna 1949 ve Washingtonu. Vedle pěti zmíněných zemí byly k přístupu ke smlouvě vyzvány ještě Dánsko, Island, Itálie, Norsko a Portugalsko. Učinily tak a Bruselská smlouva, sotva vznikla, byla odsunuta na vedlejší kolej. Ale existovala! Byla sjednána na padesát let a také posloužila v krystalizaci systému západoevropské obrany.

Podobně jako tento Bruselský pakt obsahoval v článku 5 závazek, podle něhož napadení jednoho ze signatářů mělo být považováno za útok proti všem. I ve Washingtonské smlouvě o NATO bylo tomu podobně, a to rovněž v jejím článku 5. To zatím ovšem byly závazky na papíře. Teprve když NATO zřídilo v prosinci 1950 své

vrchní velitelství pro Evropu a generál Eisenhower se stal prvním jeho vrchním velitelem SACEUR (Supreme Allied Commander Europe), státy Bruselského paktu se rozhodly vložit svou vznikající vojenskou organizaci do NATO, což bylo prvním a základním krokem ve vytváření účinného systému západoevropské obrany a severoatlantické bezpečnosti.

Vstup SRN do NATO byl symbolicky stanoven na 4. května 1955.

Sovětskému svazu se tak dala formální záminka ke vzniku Varšavské smlouvy, podepsané 14. května 1955.

Šlo to pomalu. Na stole už ležel francouzský projekt vybudování evropské armády pro tento tvořící se bezpečnostní systém. A v květnu 1952 evropské vlády pracující na tomto systému podepsaly smlouvu o vzniku Evropského obranného společenství (EOS), v němž ovšem měly získat členství i státy poražené v poslední válce - Itálie a Německá spolková republika. Jenomže tuto smlouvu odmítlo nakonec francouzské národní shromáždění v srpnu 1954 ratifikovat, a to především pro odpor přijmout do EOS Německo a Itálii. Tím skončila tato francouzská iniciativa.

Co teď? Podmínkou USA i Kanady bylo začlenění Itálie a Německa do systému evropské obrany a bezpečnosti. V tom okamžiku přišel ke slovu původní Bruselský pakt z roku 1948. V říjnu 1954 státy Bruselského paktu v Paříži sjednaly dodatek k této Bruselské smlouvě, jímž vytvořily Západoevropskou unii (ZEU) jako novou mezinárodní organizaci nejen obranného charakteru. A přijaly do ní jako nové členy Itálii, která už ovšem byla členem NATO, a Německou spolkovou republiku. Tu nejprve zbavily okupačního režimu a touto cestou ji přivedly do NATO. Vstup SRN do NATO symbo-

licky stanovily na 4. května 1955. A daly tak Sovětskému svazu formální záminku ke vzniku Varšavské smlouvy, podepsané 14. května 1955.

Rozšiřování NATO

Severoatlantickou smlouvu podepsalo ve Washingtonu 4. dubna 1949 dvanáct států, které ve smyslu článku 51 Charty OSN „právo na obranu“ vytvořily Alianci pro kolektivní obranu. V roce 1952 se ke Smlouvě připojilo Řecko a Turecko, v květnu 1955 přistoupila Německá spolková republika, v roce 1982 Španělsko, 12. března 1999 se členy NATO staly Česká republika, Polsko a Maďarsko.

Tím, že se po rozpadu bloků staly členy NATO tři státy bývalé Varšavské smlouvy, byl vyslán jasný signál, že Aliance svou činnost nekončí a že svou politiku zachování euroatlantické bezpečnosti bude bezpochyby transformovat na nové úkoly, směřující především k zachování míru v Evropě. Nechci používat obvyklá velká slova o společných hodnotách demokracie, lidských práv a vlády zákona. Pokusím se charakterizovat poslání aliance v oblasti bezpečnostní a obranné politiky, které v podstatě zůstává stejné po dobu existence Aliance, je pouze přizpůsobováno požadavkům měnící se doby. Jaké jsou tedy úkoly a principy?

Je to bezpečnost euroatlantického prostoru, založená na pevných demokratických institucích, při níž žádné zemi není dovoleno zastrašovat jinou zemi nátlakem či hrozbou použití síly. Je to zásada konzultací ve smyslu článku 4 Smlouvy o jakýchkoli otázkách dotýkajících se bezpečnosti členských států. Hledá se vždy společný konsensus. Je to princip odstranění proti jakékoliv hrozbě agrese proti kterémukoliv státu NATO ve smyslu článků 4 a 5 Smlouvy. Je to nesmírně důležité řešení krizových situací ve smyslu článku 7 smlouvy, jež mimo jiné přispívá k účinné prevenci konfliktu včetně aktivní odpovědi silou. A je to princip partnerství,

spolupráce a dialogu s dalšími nečlenskými státy euroatlantického prostoru. Požaduje se otevřenost, vzájemná důvěra a schopnost zúčastnit se i společné akce spolu s aliancí.

Obecná náplň strategického konceptu aliance byla schválena na summitu aliance ve Washingtonu v dubnu 1999. Letošní summit aliance ve Štrasburku bezpochyby přinese nové zpřesnění, nové výzvy, odpovídající globalizujícímu se strategickému prostoru, v němž aliance působí.

Od roku 1991 prochází NATO rovněž postupnou vnitřní adaptací od jednostranné obranné organizace s teritoriálně omezenou působností na evropské bojiště na multifunkční a univerzální organizaci, schopnou plnit úkoly i za rámec článku 5 Smlouvy. Příkladem je působení NATO na Balkáně či v Afghánistánu. Tady je třeba poznamenat, že pomoc v rámci kolektivní obrany podle článku 5 je pro každého člena NATO povinná, zatímco pro mírové operace kolektivní bezpečnosti nad rámec článku 5 je účast dobrovolná, selektivní, případ od případu. Zároveň k tomu si NATO od roku 1994 navrhlo a od roku 1996 realizuje vytvoření mnohonárodního vojskové-

ho seskupení sil, vhodných po nejrůznější operace.

NATO seskupilo kolem sebe řadu partnerských států a stvořilo jakési kooperativní fórum pro dialog a spolupráci. Nejprve to byla v prosinci 1991 ustavená Severoatlantická rada pro spolupráci (NAAC), v níž se schází více než čtyřicet států, a s příchodem prezidenta Clintona v roce 1994 byl odstartován program už konkrétní spolupráce Partnerství pro mír (PřP), které se stalo i přípravou pro eventuální budoucí vstup do NATO. Zúčastňuje se ho přes dvacet států. Pokusem uklidnit Rusko a přivést ho k pochopení Aliance a možná i ke spolupráci bylo v roce 1997 navázání zvláštních dvoustranných vztahů s Ruskem (Zakládající akt Rusko - NATO) a též s Ukrajinou (Charta Ukrajina - NATO).

Problémy

NATO se přizpůsobuje novým úkolům současně s působením v misích na Balkáně a v Afghánistánu. Operací SFOR a IFOR se zúčastnily jak některé členské státy NATO tak i státy spolupracující v programu Partnerství pro mír. Mnohonárodní charakter vojenských sil a struktura jejich velení v tomto praktickém použití jenom

potvrdila správnost budování Mnohonárodního vícevojenského seskupení sil (CJTF). Ale už zasazení vojenské síly NATO v Afghánistánu vyvolalo též problémy v účasti jednotlivých států. Rozšiřování spektra funkcí Aliance, ale zároveň rozdílné chápání ohrožení vedou k určité diferen-

Chce-li EU mít svou ESDI, a to pod svým vedením, nevidím jinou spolehlivou cestu než tuto iniciativu realizovat kolem NATO a nikoliv vedle NATO.

ciaci stanovisek a klesá vůle „zúčastnit se“. Současná světová krize to jen podtrhuje.

Prážský summit NATO v roce 2002 schválil pro mimořádné operace zorganizování „sil rychlého nasazení“, každý stát pro ně vydělil určitou jednotku (ČR protichemickou jednotku). V případě potřeby vznikne vojenské seskupení, přičemž státy si hradí veškeré náklady na svoji účast, včetně dopravy. Prvním problémem se stal návrh, aby doprava šla na účet NATO, v čemž není shoda. Je to mimochodem jeden z momentů signalizujících jistou krizi ve vztazích členských států.

Dále při pravidelných kon-

trolách připravenosti, interoperability vojenských sil se ukazuje, že všude se zmenšují prostředky na přípravu i technické vybavení, čili rozpočty na obranu klesají. Aliance zažívá rozpory v otázce rozšiřování. Řecko kupříkladu blokuje jednání s Makedonií. Je tu problém působení sil v Afghánistánu, přičemž nepodaří-li se zneutralizovat Taliban, padne Pákistán do rukou extremistů a pak se tato vlna přelije do střední Asie, na Kavkaz. Rozumějí tomu Rusové, když iniciují uzavření americké základny v Kyrgyzstánu?

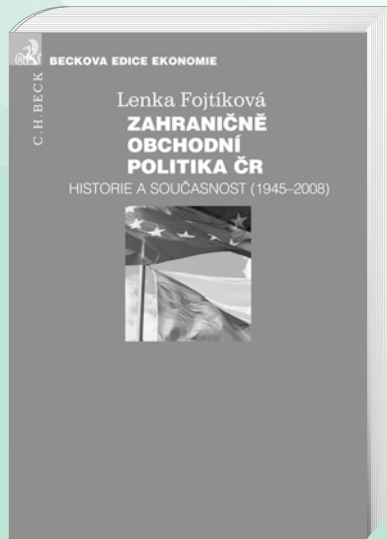
Rozšiřování spektra funkcí NATO je diktováno novým bezpečnostním prostředím po studené válce, ale zároveň oslabováno absencí jednoznačně definované hrozby. Hůře se hledá konsensus. NATO ale zůstává jedinou silnou, dobře zorganizovanou a relativně nejlépe vybavenou obrannou a bezpečnostní organizací v Evropě, bez níž není představitelná ani Evropskou unii připravovaná Evropská bezpečnostní a obranná iniciativa (ESDI). Chce-li EU mít svou ESDI, a to pod svým vedením, nevidím jinou spolehlivou cestu než tuto iniciativu realizovat kolem NATO a nikoliv vedle NATO. ■

LENKA FOJTÍKOVÁ

Zahraničně obchodní politika ČR

Historie a současnost

Brožované, cca 250 s.
obj. č. BEK 18,
ISBN 978-80-7400-128-4

Publikaci lze objednat s 5% slevou v e-shopu na adrese www.beck.cz, nebo písemně na adrese: Nakladatelství C. H. Beck, Řeznická 17, 110 00 Praha 1, tel.: 225 993 959, fax: 225 993 920, e-mail: beck@beck.cz

- ✓ Teoretická východiska a nástroje zahraničně obchodní politiky
- ✓ Historický vývoj zahraničně obchodní politiky
- ✓ Zahraničně obchodní politika ČR po vstupu do Evropské unie
- ✓ Současné trendy a tendence ve vývoji světového obchodu

Nakladatelství C. H. Beck
Vás srdečně zve v době konání veletrhu **Svět knihy Praha 2009**, který se uskuteční ve dnech 14.–17. 5. v Průmyslovém paláci – Výstaviště Praha, do svého stánku **P406**.
Na všechny publikace zde zakoupené se vztahuje mimořádná **veletržní sleva 20–25 %**.

ZPRÁVA ZE SEMINÁŘE

Darwin a darwinismus – věda, nebo ideologie?

V pondělí 20. dubna 2009 uspořádalo Centrum pro ekonomiku a politiku seminář „Darwin a darwinismus – věda, nebo ideologie?“. Na panelu, který moderoval prezident **Václav Klaus**, vystoupili profesor Přírodovědecké fakulty Jihočeské univerzity Jan Zrzavý, profesor Přírodovědecké fakulty UK Jaroslav Flegr, emeritní profesor Masarykovy univerzity Jiří Vácha, Anton Markoš z Přírodovědecké fakulty UK a zástupce vedoucího Kanceláře prezidenta republiky Petr Hájek.

Jan Zrzavý v úvodu připustil, že darwinismus je nejen věda, ale i ideologie, máme-li ideologii na mysli přístup ke světu. O tom, že svět podléhá evoluci, máme jednoznačné důkazy. Vznik života je nepravděpodobný, ale přesto se objevil. Pravděpodobnost vzniku Karla Gotta je rovněž téměř nulová a přesto tento umělec existuje. Zrzavý popsal přirozený výběr jako konkurenci mezi jednotlivci a druhy o přežití. Různí jedinci jsou různě úspěšní a přežijí jen nejsilnější. Alternativní teorií je lamarkismus, který zdůrazňuje dědičnost organismů. Dnešní přírodověda však dává za pravdu Darwinovi. Evoluce se odehrává v konkrétním historickém čase.

Jaroslav Flegr považuje darwinismus za vědeckou teorii, která je však dávno překonaná. Ne že by neexistovala evoluce, ta je faktem. Problémem však je, jak vznikají adaptivní vlastnosti. Darwin popsal vznik užitečných vlastností přirozeným výběrem. Dnešní

biologie však uznává teorii sobeckého genu Richarda Dawkinse. Geny se nedědí, ale unikátně se namixují do nového genotypu. Flegr vyzdvihl vlastní teorii, kterou nabídl v knize „Zamrzlá evoluce“: druhy se mění jen krátkou dobu ve vývoji přírody, jinak po větší dobu jsou evolučně zamrzlé.

Jiří Vácha upozornil, že evoluce není totéž co darwinismus. Darwinismus má tři vrstvy – zaručená fakta biologie a přírodních věd, ortodoxní darwinismus v podobě filozofie přirozeného výběru a filozofická teorie o původu člověka. Vácha se dívá na člověka zevnitř. Člověk je myslící bytostí, nelze jej redukovat na souhrn mechanických sil. Naturalistické teorie ztroskotávají, protože neumějí uspokojivě vysvětlit problém duše a těla. Nejen tělo ovlivňuje ducha, ale i duch ovlivňuje tělo. Při vysvětlení vzniku člověka je na místě stvořitelství role Boží.

Anton Markoš argumentoval, že darwinismus není ani vědeckou teorií, ani ideologií, nýbrž příběhem, který z hlediska společenství dává smysl. Darwin vyhověl společenské objednávce. Přesto současníky překvapil, protože přišel s historickou teorií. Nestály proti němu jen církevní kruhy, ale i stoupenci racionální vědy. Evoluce života a evoluční biologie jsou v podobném vztahu jako historie a dějepisectví, až na rozdíl v tom, že zatímco nikdo nepochybuje o tom, že historie byla a je, jistá skupina lidí popírá samu evoluci života.

Petr Hájek odlišil Darwina

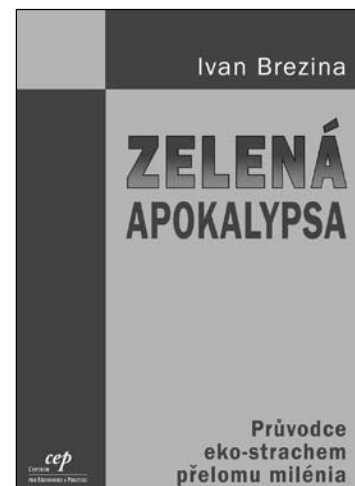
a darwinismus. Darwin byl úctyhodný pozorovatel přírody, který však podlehl iluzi objevu. Darwinismus je podobný marxismu, který rovněž toužil změnit svět. Hájek upozornil na problémy Darwinovy teorie. Evoluční teorie se neumí vyrovnat s principem nezjednodušitelné složitosti. Představa, že dítě během svého vývoje v matčině těle prochází jakousi „pamětí evoluce“, je mystifikace. Darwinův strom života vyvrací kambrická exploze, podle níž nejvíce vysoce rozvinutých druhů bylo na počátku, nikoli na konci vývoje přírody.

Podle Václava Klause je zajímavé, jak se stále vede spor evoluce versus inteligentní plán, ani ne tak ve vědě, jako v kulturně společenských kruzích. Je pozoruhodné, že střet historie a teorie existuje nejen ve společenských, nýbrž i v přírodních vědách. Cyril Höschl upozornil, že

Richard Dawkins nebyl překonáním Darwina, nýbrž spíše jeho zdokonalením. Robert Holman vyzdvihl souznění Darwina s klasickým ekonomickým myšlením.

Jan Zrzavý vysvětlil, že na vymírání druhů není nic nepřírozeného. Každý druh jednou zanikne, buď se změní do jiného druhu, nebo vymře. Podle Jaroslava Flegra byl Darwin vyvrácen teorií zamrzlé plasticity. Jiří Vácha argumentoval, že nezjednodušitelná složitost je argumentem pro inteligentní plán. Pravděpodobnost vzniku života náhodou je extrémně nízká. Podle Antona Markoše je příznačná urputnost, s níž je spor mezi evolucionisty a kreacionisty veden, a vytrvalost, s níž – mnohokrát překonán a odbyt – se znovu a znovu vrací. Petr Hájek prohlásil, že on z opice nepochází; ví to tak jistě, jako je že nad ním živý Bůh. ML

NABÍZÍME

CEP nabízí knihu **Ivana Breziny** „Zelená apokalypsa“. Autor v ní poutavým a čtivým způsobem vyvrací řadu populárních mýtů o životním prostředí. Zabývá se změnou klimatu, energetikou, geneticky modifikovanými plodinami, globalizací, recyklací odpadu, ekoterorismem, národním parkem Šumava, nevládními ekologickými organizacemi, Stranou zelených a různými dalšími ekologickými tématy. Předmluvu ke knize napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 200 Kč, 440 stran.

**objednávky na www.cep.cz,
tel. 222 814 666, e-mail: cep@cep.cz**

Úmrtí Milana Sojky

CEP přijal se zármutkem zprávu, že dne 17.5.2009 zemřel přední český ekonom Prof. Ing. Milan Sojka, CSc., který jako známý keynesiánek patřil k pravidelným panelistům našich seminářů. Česká ekonomická obec a věda vůbec v něm ztrácí výraznou osobnost.

ZNAČKOVÁNÍ POTRAVIN JAKO PROSTŘEDEK KE ZDRAŽOVÁNÍ

Petr Havel
agrární analytik

Neustálým vymyšlením nových a nových důvodů ve jménu bezpečnosti evropského spotřebitele a jeho orientace ve stále širším spektru nabídky potravinářských produktů se posouvá EU stále blíže k okraji propasti. Takzvaná ochrana spotřebitele začíná být totiž tak nepřehledná a drahá, že spotřebitel sahá v regálech maloobchodů stále častěji právě po neevropském zboží.

Bruselští úředníci

Pravda, v poslední době došlo v některých detailech k určité liberalizaci (sic!) podmínek prodeje a výroby potravin v rámci EU, například k odbourání zásad zakřivení okurek nebo k možnosti vyrábět potraviny v libovolné hmotnosti. V zástupu čekatelů ale stojí další desítky návrhů na regulaci, identifikaci či ekologizaci výroby potravinářských produktů. Jejich autory jsou přitom zejména bruselští úředníci, ale také poslanci Evropského parlamentu, obvykle z řad zastánců zdravého životního stylu a environmentalismu, zvolených za více či méně „zelené“ politické strany.

Hlavním cílem těchto aktivit je přitom snaha uvádět na obalech výrobků stále nové a nové údaje, případně označovat potraviny barvami (takzvaný semafor), a de facto ještě dále prohloubit již tak značnou nepřehlednost v povinně uváděných informacích, které navíc některé potravinářské produkty veřejně degradují v očích spotřebitele (ale i naopak) a fakticky administrativně „plánují“ jeho stravovací návyky. Bez ohledu na to, jak dnes každý skutečně vzdělaný dietolog ví, že každý člověk je individuální jedinec a obecné stravovací recepty tedy na populaci neplatí.

Méně je více

Kdyby se měly přitom veškeré návrhy na to, co vše je v zájmu bezpečnosti spotře-

bitele na obaly potravin nutné napsat a zároveň, kdyby měla být skutečně dodržena navrhovaná dostatečná velikost písma, aby na množství údajů nakupující vůbec viděl, znamenalo by to v praxi, že například takový jogurt by se musel podávat v třílitrovém balení. Jinak by se na jeho obal všechny závazné informace nevešly. To je samozřejmě logický nesmysl. Jenže nesmyslů je celá řada.

Například jedna z aktuálních, vážně míněných aktivit týkající se omezení rizik kontaminace potravin prostřednictvím barev na přepravních obalech. Přepravky se kdysi totiž barvily – i v ČR, barvami s obsahem kadmia a dalších kovů, a vysloužilé přepravky se pak následně používaly v rámci recyklace jako komponent na výrobu nových přepravek. K takové recyklaci došlo již bezpočtukrát, takže v dnešních přepravkách je obsah těžkých kovů zanedbatelný. Ale budiž – v případě nebaleného ovoce a zeleniny lze o nějakém riziku kontaminace potravin mluvit.

Co ale říci na to, že přepravky se stopami těžkých kovů by nebylo možné podle návrhu použít například ani pro přepravu pivních lahví, když samotný nápoj je od „okolního světa“ oddělen neprostupným skleněným či plastovým obalem? Mohlo by to být úsměvné, jenže problém je, že každý nový povinný údaj a každé další zavádění nových technologií znamená v praxi nemalé náklady pro evropské výrobce potravin. Třeba jen na nákup nových obalů nebo přepravek. Tyto náklady pak musí nutně promítnout do ceny svých výrobků – a fakticky snížit svou konkurenceschopnost vůči neevropskému zboží. Což se postupně, ale stále s větší intenzitou děje.

Podle mnohačetných výzkumů veřejného mínění se přitom o nápisy na obalech

potravin zajímá jen menšina evropských spotřebitelů. A s četností údajů jejich zájem o ně samozřejmě klesá, protože se v nich nevyznají. V praxi je přitom podstatných a praktických údajů skutečně jen několik – název, váha, cena, doba minimální trvanlivosti a případná rizika konzumace pro některé rizikové skupiny lidí, jako jsou děti, těhotné ženy, cukrovkáři či někteří alergici.

Takzvaná ochrana spotřebitele začíná být tak nepřehledná a drahá, že spotřebitel sahá v regálech maloobchodů stále častěji po neevropském zboží.

Méně údajů by prostě pro orientaci spotřebitele udělalo mnohem větší službu. Kupodivu, v povinně uváděných informacích na obalech potravin chybí, a ani se taková povinnost nepřipravuje, původ potravin, především pak země původu hlavní „stavební suroviny“ příslušného výrobku. To v praxi znamená, že takové mléko původem z Číny může být zabalené třeba v Polsku a produkt identifikován jako „vyrobene v EU“.

To je v dost příkrém rozporu s deklarovaným akcentem EU na podporu specialit, regionálnosti potravinářských produktů a obecně na tolik zdůrazňovanou identifikaci výrobků. Jak má pak ale spotřebitel, pokud má tu potřebu, podporovat nákupem konkrétních výrobků například domácí výrobce, když se z obalu vůbec nedozví, zdali to domácí výrobce opravdu vyrobil a odkud pochází to, z čeho to bylo vyrobeno?

Ochranná označení potravin

Nu, pravda, u některých druhů potravin se to spotřebitel dozví. Jednak u výrobků těch podniků, kteří se nestydí veřejně se před spotřebitelem identifikovat a nepovinný údaj o původu uvést. Jednak ale také u výrobků, které jsou

držiteli některé ze tří ochranných evropských označení potravin typu „olomoucké syrečky“. Mimochodem, právě o ochranné označení tohoto názvu se ještě stále vedou spory, takže zatím nemá ochrannou známku nikdo. To je ale právě ilustrativní.

Výrobce, který ochranné označení získá, se může stát (pro něj v lepším případě) exkluzivním výrobcem příslušné potraviny, v horším případě musí jím předloženou a Bruslem schválenou recepturu potravin dodržet každý, kdo chce výrobek stejného názvu uvádět na trh. Pro výrobce tak ochrana skýtá konkurenční (a i marketingovou) výhodu, to samé se ale nedá říci o spotřebiteli. Ten je fakticky v rukou „monopolního“ dodavatele takového výrobku do tržní sítě. I kdyby třeba dokázal příslušnou potraviny vyrobit někdo jiný lépe, nebo třeba jen zabezpečil čerstvější dodávku jen drobně se odlišujícího produktu k zákazníkům, nesmí to udělat – pokud by chtěl použít chráněný název.

Je tedy zřejmé, že ochranné známky snižují konkurenci na trhu i potenciální nabídku pro spotřebitele. A v rámci Unii skutečně unifikuji chuť, složení či technologie nutné k výrobě, ačkoli je Evropa a stravovací návyky jejích obyvatel velmi různá. Další z příkladů, jak je myšlenka bezpečnosti a identifikace potravin v EU zneužitelná – v tomto případě v konkurenční boji.

Je přitom zřejmé, že řada specifických potravin si nějakou ochranu, prezentaci a identifikaci zaslouží. Jenže by se tak nemělo dít na úrovni EU, ale například na úrovni krajů, nebo jednotlivých zemí. Touto myšlenkou se přitom v rámci takzvané „Bílé knihy“ o bezpečnosti potravin v EU dokonce i zabývala, konkrétně u jediné ze tří kategorií – tradičních zaručených specialit. Nakonec ale na tlak nových členských zemí Unie z původní pozice zřejmě ustoupí. ■